

9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

*(Understanding Level The Some Concepts In The Turkey Learning Area In
The Geography Curriculum Of 9th Grade Students).*

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz GEÇİT

*R.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmeliği Anabilim Dalı
Çayeli/RİZE e-posta: yilmazgecit@mynet.com.*

ÖZET

Bu çalışmadaki temel amaç 9 sınıf coğrafya dersinin “mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanı” içerisindeki bazı kavramların öğrencilerce anlama düzeylerini saptamaktır. Araştırmanın çalışma grubu Trabzon il merkezinde 2008–2009 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 109 9. sınıf öğrencisidir. Uygulanan anket çalışmaları sonucunda elde edilen veriler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta öğrencilerin birçok kavram yanlışlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bazı kavramlar hakkında kavram kargaşası yaşanırken, birçok kavramın cevapsız bırakıldığı da dikkat çekmektedir.

***Anahtar Sözcükler:** Coğrafya eğitimi, coğrafyada kavram öğretimi, coğrafyada kavram yanlışları.*

ABSTRACT

The main objective in this survey is to determine the level of understanding some concepts by students within “a spatial synthesis; Turkey learning area” for 9th grade geography lesson. The subject group of the survey is 109 9th grade students in Trabzon city centre who attended their schools during 2008-2009 academic years. The data acquired as a result of the inquiry are evaluated statistically. Consequently, it has been determined that students have many conceptual misunderstandings. Moreover, while some concepts are confused, many others are left unanswered.

***Key Words:** Geography teaching, teaching concepts in geography, conceptual misunderstandings in geography.*

GİRİŞ

Benzer nesnelere, insanları, olayları, fikirleri, süreçleri gruplandırmada kullanılan kavramlar bireyin düşünmesini sağlayan zihinsel araçlardır (Senemoğlu, 2005: 511). Başka bir ifadeyle kavram, obje ve olguların insan zihnindeki tasavvuru olarak tanımlanabilir (Ülgen, 1996: 34). Kavramlar somut işlemlerle yani obje veya olaylarla ilgili ilk deneyimlerimizden geliştirilebilen kavramlar ve soyut işlemlerle geliştirilebilen kavramlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Başbüyük ve diğ., 2004). Bilindiği üzere öğrenme sürecinin eksiksiz ve sağlıklı gerçekleştirilmesi, buna bağlı olarak tasarlanan hedeflere ulaşılabilmesi için temel kavramların doğru bir şekilde yapılandırılması gerekir. Çünkü kavramlar insanı ve yaşamı anlamayı kolaylaştırır (Doğanay, 2004: 234). Öğrencilerin ilköğretimden üniversiteye kadar hangi düzeyde olursa olsunlar bazı kavramları anlamakta güçlük çektikleri, yanlış anlamalar sonucunda kavram yanılgılarının olduğu ve ezberci bir eğitim sonucu bu kavramların kalıcılığının sağlanamadığı da bilinmektedir (Karaer, 2007:199). Oysa çevremizdeki sosyal ve fiziksel olaylara karşı bilinçli olmamız ve anlamlı bir ilişki geliştirmemiz temelde kavramları doğru bir şekilde algılayıp kullanmamızla mümkün olabilmektedir.

Coğrafya ilmi teoriden ziyade uygulama alanı bulunan, bireylere karşılaştıkları çeşitli sorunlara çözüm yolları aramayı misyon olarak sunan bir disiplindir. Bu gerçekten hareketle öğrencilere “yaşadıkları alandan başlayarak ülkemiz ve dünya ile ilgili coğrafi bilinç kazanmaları ve gelecekteki yaşantılarında etkin bir şekilde kullanabilecekleri bir donanıma sahip olmalarını hedefleyen (Meb,2005:6) yeni coğrafya öğretim programının en çok önemsendiği hususlardan biri de doğru ve etkin bir kavram öğretimini sunmaktır. Coğrafya biliminde terim ve kavramlar coğrafi olgu ve olayları tanımlamak için kullanılır (Turan, 2002: 67). Öğrenciler ilk olarak karşılaştıkları kavramları tam ve doğru olarak öğrenemezlerse daha sonraki yıllarda coğrafyanın diğer konularında daha ciddi anlama problemleriyle karşılaşabilirler. Aynı zamanda coğrafyanın disiplinler arası bir bilim oluşu çok sayıda kavram ve terimi içermesine neden olmaktadır (Alım, 2008: 167). Bu kavram ve terimler, coğrafyanın, araştırma ve incelemeye, veri toplamaya, verileri değerlendirmeye ve sonuç çıkarmaya dönük bilimsel çalışmalar yapan bilim dalı olmasından dolayı oldukça önem arz etmektedir (Alkış, 2005:

83). İşte bu derste çok sayıda kavramla karşılaşma ezber riskini doğurduğundan etkin ve doğru bir kavram öğretim tekniğini kullanmak oldukça önem taşımaktadır. Çünkü ezberlemenin anlamlı ve kalıcı bir öğrenme ile sonuçlanma ihtimali oldukça düşüktür. Üstelik Coğrafi kavramların doğru kullanılması ile coğrafya eğitiminin sağlıklı olması arasında da bir ilişki olduğu gerçektir (Kolukısa, 2002).

Kavramların sahip olduğu çeşitli özellikler, öğrenme sürecini etkilemektedir. Soyutluluk seviyesi, ayrıntılılığı vb. özelliklerine göre sınıflandırılan kavramların öğrenilme durum ve seviyeleri de farklılık göstermektedir (Dündar, 2008: 305). Kavram yanılgılarının oluşmasında bireylerin geçmiş yaşantıları, sosyal ve kültürel değerleri önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü öğrenme psikologlarına göre bir insanın bir kavramı öğrenmesinde en önemli faktör o kimsenin kavramlarla ilgili daha önceki bildikleridir (Koray, Akyaz ve Köksal, 2007: 241). Dolayısıyla kimi öğrencilerin sahip oldukları ön bilgilerin çevresel ve ailesel nedenlerle yanlış oluşu, kavramları doğru algılamaları önünde en büyük engellerden biri kabul edilebilir. Bunun yanında şu etkenlerde öğrencilerin kavramları doğru algılama ya da anlamaları üzerinde önemli etkiler yapmaktadır. Ders kitapları, öğretim metot ve teknikleri, öğretim esnasında kavram değiştirme çalışmaları yapılmaması, soyut kavramlar (Yazıcı, Samanca, 2003).

AMAÇ

Yapılandırmacı kuram ışığında hazırlanan yeni (2005 yılı) coğrafya öğretim programına göre liselerin ilgili alanlarında 4 yıl süreyle okutulan coğrafya dersinin en çok önemsenen öğrenme alanlarından biri “mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanıdır”. Tüm lise boyunca öğrencilere verilmesi hedeflenen toplam 147 kazanımın 42’si bu öğrenme alanının içeriğiyle öğrencilere verilmesi hedeflenmektedir (Geçit, 2008: 165). Dolayısıyla 5 öğrenme alanı içerisinde en fazla kazanıma sahip öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanı esasında Türkiye coğrafyasının ele alındığı bölüm olmasından dolayı da ayrıca önem taşımaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı bu öğrenme alanı içerisindeki temel kavramların öğrencilerce doğru algılanması hem Türkiye coğrafyasının, hem de daha sonraki coğrafi bilgilerin doğru yapılandırılmasında büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin kavram yanılgılarını ve kavram kargaşalarını doğru tespit etmek ve bu tespitler

**9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ**

ışığında sunulacak önerilerle temel kavramların doğru algılanmasına katkı sağlamak amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

SINIRLILIKLAR

Araştırma, Trabzon il merkezde 2008–2009 öğretim yılında öğrenim gören 109 öğrencinin görüşleriyle sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

“Öğrencilerin mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanı” içerisindeki kavramları anlama düzeylerini tespit etmeye yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma konumuzun evreni Trabzon ili ortaöğretim kurumları öğrencileridir. Örneklemi ise Trabzon il merkezinde resmi liselerde öğrenim gören 109 9. sınıf öğrencisidir. Liselerin 9. sınıf coğrafya ders kitabı ve coğrafya öğretim programı incelenerek “mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanı” içerisinde yer alan toplam 47 adet kavram tespit edilmiştir. Daha sonra bu kavramlar, öğrencilerin kısa yazılı cevaplar verebilecekleri şekilde anket formları halinde düzenlenerek, ünite konuları sınıfta işlendikten yaklaşık 3–4 hafta sonra uygulanmıştır. Ünite de geçen kavramlar tespit edilirken öğretmenler ve eğitim uzmanlarının da fikirleri alınmıştır. Uygulanan anket formundan elde edilen veriler, kavramı doğru anlama, kavram yanılığı, kavram kargaşası ve cevapsız şeklinde tasnif edilerek, öğrencilerin bu kavramlarla ilgili anlama düzeyleri tablo haline getirilip yorumlanmıştır. Kavram yanılığı ve kavram kargaşası terimleri aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır:

Kavram yanılığı; öğrencilerin kavramları bilimsel olarak kabul edilen kavram tanımından farklı algılaması olarak kabul edilirken, *kavram kargaşası* da, öğrencilerin çevreden, aileden veya bir şekilde daha önceden öğrenilmiş kavramlarla, yeni öğrendikleri kavramlar arasında mantıklı bir bütünlük ve ilişki oluşturamama durumu olarak ifade edilmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003’ten akt.: Yel, 2009: 114).

Verileri Toplama Aracı

Araştırmamızda Trabzon il merkezinde bulunan ortaöğretim kurumlarında uygulanan anketlerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Hazırlanan anketler öğrencilerin coğrafya dersleri dışındaki derslerinde uygulanmaya çalışılmış ve öğrenci isimleri yazdırılmamıştır. Burada güdülen asıl amaç öğrencilerin daha objektif cevaplar vermeleridir.

Verilerin Analizi

Anketlerin değerlendirilmesinde genellikle frekans ve yüzdeleme ile elde edilen veriler kullanılarak sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Anket sorular iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğrenci kişisel bilgiler, ikinci bölümde öğrencilerin cevap verecekleri kısa cevaplı anket soruları yer almıştır.

BULGULAR VE YORUM

Örnekleme teşkil eden 109 öğrencinin seçilen kavramlara vermiş oldukları cevaplar incelenerek kolay anlaşılabilir kavramlar, kavram yanlışları, kavram kargaşaları ve cevapsızlar şeklinde tasnif edilerek tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo-1. 9. Sınıf “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye Öğrenme Alanı” İçerisindeki Temel Kavramlar ve Öğrenci Yanıtları.

Kavramlar	Kavramı Doğru Anlama		Kavram Yanılgısı		Kavram Kargaşası		Cevapsız	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Coğrafi Konum	49	44,9	7	6,4	2	1,8	51	46,7
Yerşekilleri	51	46,7	12	11	1	0,9	46	42,2
İlçe	87	79,8	7	6,4	1	0,9	14	12,8
Orojenez	59	54,1	3	2,7	5	4,5	42	38,5
Epirojenez	53	48,6	5	4,5	7	6,4	44	40,3
Deprem	94	86,2	3	2,7	0	0	12	11
Volkanizma	62	56,8	0	0	0	0	47	43,1
Dağ	64	58,7	3	2,7	0	0	42	38,5
Fay	55	50,4	4	3,6	7	6,4	43	39,4
Göl	80	73,3	7	6,4	1	0,9	21	19,2
Akarsu	47	43,1	12	11	0	0	50	45,8
Lav	80	73,3	3	2,7	0	0	26	23,8
Kurak	72	66	19	17,4	0	0	18	16,5

**9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ**

İklim	58	53,2	15	13,7	5	4,5	31	28,4
Peribacası	50	45,8	12	11	0	0	47	43,1
Sarkıt	71	65,1	16	14,6	0	0	22	20,1
Dikit	51	46,7	9	8,2	0	0	48	44
Dekar	13	11,9	7	6,4	0	0	89	81,6
Mera	18	16,5	5	4,5	4	3,6	82	75,2
Hidrografya	20	18,3	4	3,6	0	0	85	77,9
Mesken	20	18,3	7	6,4	3	2,7	79	72,4
Karstik Şekil	17	15,5	3	2,7	1	0,9	88	80,7
Tektonik	26	23,8	3	2,7	0	0	80	73,3
Kırgıbayır	10	9,1	13	11,9	0	0	86	78,8
Obruk	18	16,5	10	9,1	1	0,9	80	73,3
Lapya	11	10	17	15,5	1	0,9	80	73,3
Traverten	15	13,7	10	9,1	0	0	84	77
Falez	25	22,9	4	3,6	0	0	80	73,3
Lagün	5	4,5	10	9,1	0	0	94	86,2
Tombolo	13	11,9	5	4,5	1	0,9	90	82,5
Kıyı Oku	22	20,1	9	8,2	0	0	78	71,5
Akarsu Havzası	28	25,6	24	22	6	5,5	51	46,7
Enlem	8	7,3	19	17,4	26	23,8	56	51,3
Boylam	5	4,5	18	16,5	28	25,6	58	53,2
Vadi	31	28,4	18	16,5	10	9,1	50	45,8
Ziraat	33	30,2	12	11	2	1,8	62	56,8
Hane	30	27,5	19	17,4	0	0	60	55
Plato	21	19,2	14	12,8	0	0	74	67,8
İrmak Adası	21	19,2	20	18,3	0	0	68	62,3
Paralel	31	28,4	15	14,4	9	8,2	54	49,5
Meridyen	26	23,8	18	16,5	6	5,5	59	54,1
Graben	32	29,3	8	7,3	9	8,2	60	55
Seyelan	24	22	0	0	12	11	73	66,9
Horst	38	34,6	9	8,2	5	4,5	57	52,2
Çağlayan	37	33,9	2	1,8	3	2,7	67	61,6
Menderes	33	30,2	2	1,8	2	1,8	72	66
Delta	34	31,1	4	3,6	1	0,9	70	64,2

9. sınıf “mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanı” içerisinde geçen 47 kavramın anlaşılma düzeyini tespiti yönelik yaptığımız bu çalışmada dikkat çeken en önemli husus birçok kavrama cevap vermeyen öğrenci sayısının oldukça yüksek oluşudur. Bu durumun nedenlerinden biri öğrencilerin kavramlara yönelik tanımsal bir açıklamada bulunma

becerilerinin zayıf oluşu yani Türkçeyi etkin kullanamamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin dağ kavramını bile cevapsız bırakan öğrenci kitlesinin %38'lerde olması bu durumu teyit etmektedir. Aslında tüm öğrencilere anket uygulamasına başlamadan önce bu kavramlarla ilgili bilimsel bir tanım yapmanın mutlak gereklilik olmadığı, bu kavramların zihinlerinde yaptığı çağrışımların bir sözcükle ya da gerekirse bir resimle de ifade edebileceklerini belirtmiş olmamıza karşın cevapsızlar oldukça dikkat çekicidir. Şimdi öğrenci yanıtları doğrultusunda bu kavramlar ele alınıp anlaşılma düzeyleri irdelenecek, ayrıca varsa bu kavramlarla ilgili kavram yanlışları ve kavram kargaşalarının olası nedenleri izah edilmeye çalışılacaktır.

Coğrafi konum, yerşekilleri, ilçe, orojenez, epirojenez, deprem, volkanizma, dağ, fay, göl, akarsu, lav, kurak, iklim, peribacası, sarkıt ve dikit kavramları öğrencilerin %40'tan fazlasının doğru yanıt verdikleri kavramlardır. Bu 17 kavram öğrencilerce nispeten kolay anlaşılabilir kavramlar olarak değerlendirilebilir.

Coğrafi konumu doğru yanıtlayan öğrenci sayısı 49, bu değer de toplamın (109) %44,9'ünü teşkil etmektedir. Bu kavramı %46,7'lik kitle yanıtlamazken, %6,4'ü ilgisiz tanımlamalar yapmış, 2 öğrenci ise (%1,8) bu kavramı harita tanımı ile açıklamaya çalışarak kavram kargaşası içinde olduğunu göstermiştir.

Yerşekilleri kavramının doğru algılanma oranı %46,7'dir. Yanıtsız bırakanlar %42,2 iken, kavram yanlışlığı içinde olanlar %11, başka kavramlarla karıştıran ise 1 öğrencidir. Kavramı doğru algılayanlar genelde açıklamalarında dağ, ova gibi örnekler vererek izaha çalışırken, kavram yanlışlığı içinde olanların verdikleri cevaplar ise şunlardır: Yaşadığımız yer, coğrafi konum, bitki örtüsü, iklim vb.

Tüm kavramlar içerisinde doğru algılanma oranı en yüksek olan kavramlardan biri *ilçe* kavramıdır. %80'ne yakın öğrenci farklı ifadelerle de olsa bu kavramı doğru anladığını göstermektedir. Sadece %12'lik kesim cevap vermezken, bu kavramı başka kavramlarla izah etmeye çalışan (kavram yanlışlığı yaşayan) %6,4'tür. Kavram yanlışlığı içinde olanların verdikleri yanıtlarda ilçe, ile bağlı köy, köyün küçüğü, merkez olarak düşünülmektedir. Merkez yanıtını veren öğrencinin köyde yaşıyor olabileceği ve köyde ilçenin merkez olarak bilindiği varsayımı mantıklı

9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

bir gerekçe olarak kabul edilebilirken, ilçenin köy ya da köyün küçüğü olarak düşünülmesine bir anlam verememekteyiz.

Doğru anlaşılma oranı %50'nin üzerinde (%54,1) olan kavramlardan biri de *orojenezdir* (dağ oluşumu). Bu kavramı yanıtızsız bırakanların oranı %38,5, kavram yanılığı içinde olanlar %2,7, kargaşa içinde olanlar ise %4,5'tir. Kavram yanılığı içinde olanlar kıyı oluşumu, dış tehdit (muhtemelen dış kuvveti ifade etmeye çalışmıştır), dağ vadisi gibi tanımlamalar yaparken, kavram kargaşası içinde olan 5 öğrenci de *orojenezi epirojenez* ile karıştırmıştır.

Epirojenez (kıta oluşumu) kavramı da %50'ye yakın bir oranla nispeten kolay anlaşılabilir bir kavram olarak belirlenmiştir. Bu kavramı yanıtızsız bırakanlar %40 civarındayken kavram yanılığı ve kavram kargaşası içinde olanlar *orojeneze* göre birkaç kişi daha fazladır (kavram yanılığı %4,5, kavram kargaşası; %6,4). Yanılgı içerisinde olanlar bu kavramı kaya oluşumu, iç tehdit (muhtemelen iç kuvveti kastetmiştir), akarsu oluşumu, kıyı oluşumu şeklinde ifade ederken, kargaşa içinde olanlar ise bu kavramı bu defa *orojenez* ile karıştırmıştır.

Diğer bir iç kuvvet olan *deprem* %86,2'lik bir değerle öğrenciler tarafından en çok doğru bilinen kavramdır. Esasında araştırmanın yapıldığı saha (Trabzon merkez) depremlerin sıkça meydana geldiği alan olmamasına karşın öğrencilerce farkındalığının yüksek oluşu, 1999 Marmara depremi sonrasındaki bilinçlendirme bir neticesi olarak değerlendirilmektedir. Bu kavramı cevapsız bırakanların oranı %11, kavramı yanlış tanımlayanların oranı ise %2,7'dir. Deprem ile ilgili kavram kargaşasının yaşanmadığı da tespit edilmiştir. Kavram yanılığı içinde küçük bir kesim (%2,7) ise depremi toprak kayması, erozyon ve rüzgâr sonucu oluştuğunu ifade etmişlerdir. Bu kesiminde esasında depremin ne olduğunu bildikleri fakat oluşum nedenlerini bilmedikleri düşünülmektedir.

Yeryüzünün şekillenmesinde *orojenez*, *epirojenez* ve *depremle* birlikte iç kuvvet olarak nitelendirilen *volkanizmanın* da öğrencilerce en iyi bilinen kavramlardan biri olduğu görülmektedir. Ülkemizde aktif hiçbir volkanik dağın mevcut olmamasına karşın %56,8'lik kesim bu kavramı doğru bildiğini göstermektedir. Gerçi birçok kavramda olduğu gibi bu kavramda da öğrencilerin bilimsel olarak kabul edilebilecek tanımlar yapmadıkları görülmekle birlikte bu kavramla ilgili şekiller

çizerek, lavlardan ve patlamalardan bahsederek doğru algıladıklarını ispatlamışlardır. *Volkanizma* ile ilgili kavram yanlışlığı ve kavram kargaşası tespit edilmemiş olmasına karşın cevapsızların oranı oldukça yüksektir (%43,1). Belirtilen 4 iç kuvvetle ilgili öğrenci bilgilerinin yüksek oluşu esasında ders kitaplarında bu kavramlarla ilgili gerekli açıklamaların resimlerle ve renkli şekillerle ifade edilmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zaten ancak bu şekilde kavramlar öğrenci zihinlerinde soyut olmaktan çıkarak somutlaşabilir ve anlamlandırılabilir.

Dağlar, araştırma sahamızdaki bütün öğrencilerin mutlak suretle gördükleri, bildikleri bir yerşekli olmasına rağmen %38,5'lik oranın yanıtsız bırakması aslında bildiklerini rahatça ifade edememeleri, yazıya dökememeleri kısaca Türkçeyi etkin kullanamamalarıyla bağlantılı olarak düşünülebilir. Dağ kavramıyla ilgili bir kavram kargaşası olmamasına karşın bu kavramı köy, horst ve graben birleşmesi olarak ifade etmeye çalışan %2,7'lik bir kitle de bulunmaktadır. Ancak tüm bu olumsuzluklar yanında bu kavramı doğru ifade edenlerin oranı yine de %50'nin oldukça üstündedir (%58,7).

Anlaşılması kolay kavramlardan biri de *faydır*. Öğrencilerin %50,4'ü doğru, %3,6'sı yanlış ifade ederken, %6,4'lük kesim başka kavramlarla karıştırmıştır. Yanıtsız bırakanların oranı ise %40 dolaylarındadır. Özellikle *fay* kavramının tren *raylarıyla* karıştırıldığı dikkat çekmektedir.

Göl kavramı da önemli bir öğrenci potansiyeli tarafından doğru algılanmıştır (73,3). Burada dikkat çeken hususlardan biri öğrencilerin önemli bir kesiminin gölü kapalı bir çanakta yer alan su birikintisi olarak görmesine karşın, bu su birikintisini genelde küçük su birikintisi olarak ifade etmeleridir. Oysa bir denizi andıran hatta bazı denizlerden bile büyük göllerin varlığının da öğretim sürecinde yeterince belirtilmediği tahmin edilmektedir. Ayrıca göl kavramını doğru açıklayanların bazıları göl oluşumunu bir heyelan olayı sonucuna bağladıkları görülmektedir. Bu durum ise yakın çevrelerinde bulunan Sera Gölü'nün bir heyelan set gölü oluşundan kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. %20'ye yakın bir kitle göl ile ilgili hiçbir açıklamada bulunmamıştır. Yanlış açıklayanlar ise gölü genelde küçük bir akıntı şekli, küçük akarsu yatağı, nehirden büyük su yatağı ve yeşil su olarak belirtmişlerdir.

9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

Doğu Karadeniz bölümü Türkiye’de akarsu ağının en yoğun olduğu bölümlerden biri olmasının karşın öğrencilerin ancak %43,1’i *akarsuyu* doğru ifade edebilmiştir. %11’lik kesim kavramı yanlış ifade ederken, %45,8’i hiçbir açıklamada bulunmamıştır. Özellikle kavram yanlışlığı içinde olanlar akarsuyu denizden küçük su birikintisi, durağan bir su kütlesi olarak belirtmişlerdir.

Lav kavramı da kolay anlaşılabilir kavramlardan biri olarak saptanmıştır. Örnekleme teşkil eden öğrencilerin %73,3’ü bu kavramın genelde magma kökenli, sıcak, akışkan bir madde olduğu ve volkanlardan çıktığını isabetli bir tanımlama ile belirtmişlerdir. %23,8’i yanıtız bırakırken düşük bir oran ise (%2,7) kavram yanlışlığı yaşamaktadır. Bunlar *lavı* volkanın çıktığı yer, pislik, kirlilik şeklinde tanımlamışlardır.

%66’lık oranla *kurak* kavramı doğru ifade edilmiştir. Suyun olmayışı, susuzluk, az yağış bu ifadelerin başlıcalarıdır. Bu kavramı yanıtız bırakanların oranı oldukça azalmıştır (%16,5). Ancak kavram yanlışlığı içinde olanlarda önemli bir artış dikkat çekmektedir (%17,4). Özellikle kuraklığı sadece aşırı sıcaklığa bağlayanların varlığı göze çarpmaktadır. Bunlardaki egemen görüş kurak olan her yerin mutlaka sıcak olduğu, sıcak olan yerlerin de kesinlikle kurak ve az yağış aldığı yönündedir. Bu tespitler daha ilköğretim çağından itibaren öğrencilere kurak olan her yerin mutlaka sıcak (çünkü soğuk kurak alanlarda vardır) ve sıcak olan her yerinde kurak olamayabileceğinin (örneğin ekvator hem çok sıcak hem çok nemli) kavratılmadığının göstergeleridir.

İklimin bilimsel açıklamasının yapılmamasına karşın genellikle hava olaylarının ortalamaları (30–35 yıllık) şeklindeki ifadelere bakıldığında %53,2’lik kesimin kavramı doğru algıladığı ortaya çıkmaktadır. Cevapsızların oranı %28,4’tür. Kavram yanlışlığı içinde olan %13,7’lik kesim ise kavramı şu şekilde açıklamıştır: Bir bölgeye ait yer şekli, sıcaklık, bir bilim dalı gibi.

Doğru anlaşılma oranı %40’ın üzerinde olan kavramlardan bir diğeri de *peribacasıdır* (%45,8). Bu kavramı şekille ifade etmeye çalışanların sayısı oldukça fazladır. Ancak bu kavramı açıklayanların ortak bir özelliği peribacasının oluşumunda rüzgârın oldukça etkili olduğu, akarsu ve sel sularından pek bahsetmemeleridir. %43,1’lik kesimin yanıtız bıraktığı bu kavramla ilgili yanlışlığı içerisinde olan

öğrencilerin (%11) tanımlamaları ise şunlardır: perilerin olduğu bacalar, deprem sonrası oluşan tepeler, birikim şekli, karstik şekil gibi.

Mağara tavanlarından damlayan suların içerisindeki kirecin birikmesi sonucu oluşan *sarkıtları* doğru tanımlayanların oranı %65,1'dir. %20,1'lik kesin hiçbir cevap vermezken kavramı yanlış ifade edenlerin oranı ise %14,6'dır. Bu yanlış ifadelerde sarkıtın mağaralarda oluşan buz birikintileri olduğu belirtilmiştir.

Mağara tabanlarında biriken kireç tabakalarının oluşturduğu *dikitlerin* ise doğru kavranma oranı sarkıtta göre daha düşük ama yine de %40'ın üzerindedir (%46,7). Sarkıtın aksine dikiti cevapsız bırakanların oranı oldukça yüksek hatta kavramı doğru anlayanlara oldukça yakındır (%44). Kavram yanlışlığı içinde olan %8,2 'lik kesim ise dikiti dik olan dağlar, sarkıt ya da sütun şeklinde ifade etmiştir.

Açıklanan bu 17 kavramlar dışındaki *akarsu havzası* ve *paralel* istisna tutulursa hepsinin ortak özelliği bunları yanıtızsız bırakanların oranının %50'nin üzerinde olmasıdır. Bunlar içerisinde özellikle *dekar, mera, hidrografya, mesken, karstik şekil, tektonik, kırgıbayır, obruk, lapyta, traverten, falez, lagün, tombolo* ve *kıyı oku* kavramları %70'in üzerinde yanıtızsız bırakılmıştır (tablo-1).

Kavram yanlışlığı oranları %10'un üzerinde olan başlıca kavram ise şunlardır: *Yerçekilleri, akarsu, kurak, iklim, peribacası, sarkıt, kırgıbayır, lapyta, akarsu havzası, enlem, boylam, vadi, ziraat, hane, plato, ırmak adası, paralel ve meridyendir* (tablo-1).

Öğrencilerin %5'i ve daha fazlası tarafından başka kavramlarla karıştırılan yani kavram kargaşasına neden olan başlıca kavramlar ise şunlardır: *Epirojenez, fay, akarsu havzası, enlem, boylam, vadi, paralel, meridyen, graben, seyelan* (tablo-2). Bunlar içerisinde özellikle *enlem* ve *boylamın* birbirine karıştırılma oranlarının oldukça yüksek olduğu, *fayın ray, seyelanın* ise *heyelan* ile karıştırıldığı dikkat çekmektedir. Bunlar dışında çoğu ses benzeşiminden dolayı birbirine karıştırılan kavramlar da bulunmaktadır. Kavram kargaşasının yaşandığı kavramlar aşağıda tablo-2'de gösterilmiştir.

9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ

Tablo–2. Çoğu Ses Benzeşiminden Dolayı Karıştırılan Kavramlar

TEMEL KAVRAM	KARIŞTIRILDIĞI KAVRAM
Fay	Ray
Seyelan	Heyelan
Mera	Sera
Mesken	Menderes
Ziraat	Ticaret
Göl	Çöl
Karstik şekil	Kar Şekli
Tombolo	Tombala
Menderes	Medrese
Çağlayan	Çığ, Çığırma
Obruk	Obur
Akarsu Havzası	Akarsu Yatağı
Yerçekilleri	Dünyanın şekli
Epirojenez	Orojenez
Vadi	Ova
Enlem	Boylam
Paralel	Meridyen
Graben	Horst

SONUÇ VE ÖNERİLER

9. sınıf coğrafya dersinin “mekânsal bir sentez; Türkiye öğrenme alanı” içerisinde geçen 47 temel kavramın öğrencilerce anlama düzeylerini tespitiye yönelik yaptığımız bu çalışma sonucunda önemli bulgular saptanmıştır. Öncelikle öğrencilerin birçok kavram hakkında ya hiç bilgi sahibi olmadıkları ya da bildiklerini yeterince ifade edebilme becerisine sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bunun yanında *Coğrafi konum, yerçekilleri, ilçe, orojenez, epirojenez, deprem, volkanizma, dağ, fay, göl, akarsu, lav, kurak, iklim, peribacası, sarkıt ve dikit* kavramlarının diğer kavramlara göre daha kolay anlaşıldığı saptanmıştır. Ayrıca birçok kavram kargaşası yanında çok sayıda kavram yanlışlığının varlığı da dikkat çekmektedir.

Daha öncede belirtildiği gibi öğrencilerde kavram yanlışlığı ve kavram kargaşasına neden olan birçok faktör vardır. Bunlar öğrencilerin geçmiş yaşantıları, ders kitapları, öğretim metot ve teknikleri, öğretim esnasında kavram değiştirme çalışmaları yapılmaması, soyut kavramların

varlığı gibi nedenlerdir. Ayrıca öğrencilerdeki bilgi eksiklikleri, öğretmenlerin dersi sunuş biçimleri ve yanlış ilişkilendirmeler de kavramların doğru anlaşılması önünde engeller teşkil etmektedir (Coştu ve diğ., 2007).

Tüm bu genel saptama ve açıklamalardan sonra öğrencilerde kavram yanlışlarını ve kavram kargaşalarını minimize ederek daha doğru bir kavram algısı sağlamak için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Öğretim sürecine başlamadan önce öğrencilerin ön bilgilerinin saptanması ve öğretimin bu veriler ışığında gerçekleştirilmesi gerekir.

2. Coğrafya dersinin vazgeçilmez araçları olan bilgisayar, harita, maketler, tablo, grafik, fotoğraflar kullanılarak gidilemeyen coğrafi mekânlar sınıf ortamına taşınmalı ve soyut kavramlar somutlaştırılmalıdır.

3. Okullarda bir coğrafya odası oluşturulmalı, bu oda ya da dersliklerde coğrafi araç-gereçler bulundurulmalı ve dersler bu ortamda işlenmelidir.

4. Ayrıca mümkünse bir coğrafya bahçesinin oluşturulması gerekir. Bu bahçede birçok kavramın oluşum şekli uygulamalı gösterilmelidir. Örneğin oluşturulacak bir küçük havuz ortamında falez, lagün, kıyı oku ve tombolo gibi yer şekillerinin gelişim evreleri gözlemlenebilir.

5. Öğretmenlerin geçmiş yaşantıları ve temel bilgileri de kavram öğretiminde büyük önem taşıdığından mümkünse stajyer öğretmenlerin deneyimli rehber öğretmenler eşliğinde derslere girmeleri ve farklı süreli yayınları takip etmeleri sağlanmalıdır. Bu şekilde kendisini sürekli geliştiren öğretmenlerin yanlışya yol açabilecek ifade ve genellemelerden uzak durmaları hedeflenebilir.

6. Farklı zekâ türlerine sahip bireylerin varlığı göz önüne alınarak derslerde farklı yöntem ve tekniklerin de işe koşulması gerekmektedir. Zaten araştırmalar da gösteri, bilgisayar destekli ve grupta çalışmanın kavramları doğru algılama üzerinde olumlu etkiler sağladığını göstermektedir (Yüksel Dönmez ve diğ., 2008: 184).

7. Derslerin öğrenci merkezli işlenmesi, konuların ve kavramların günlük hayatla ilişkilendirilmesi, sınav sorularının ezberden uzak

**9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ**

tutulması gibi hususlar da etkin bir kavram öğretimine olumlu katkılar sağlayacağından bu temel bilgiler ışığında dersler işlenmelidir.

8. Program uygulayıcılarının modern kavram öğretim stratejileri öğrenip uygulamaları ve ders kitaplarının da bu stratejiler ışığında hazırlanması gerekir.

9. Coğrafi kavram ve terimlerin tanımı ve özellikleri, coğrafyanın ilke ve prensiplerini içine alacak düzeyde verilmeli, yapılan tanımlar öğrencinin zihninde oluşturulan olgu ve genellemeleri destekleyecek, onda tam öğrenmeyi gerçekleştirecek düzeyde olmalıdır (Turan, 2002: 82).

10. Yakından uzağa ve güncellik ilkeleri temelinde konular işlenmeli, çeşitli coğrafi kavram ve terimin işlendiği belgeseller izletilmelidir (Baloğlu, Uğurlu, 2005: 244-245).

KAYNAKLAR

- Alkış, S. (2005). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Coğrafya Konularıyla İlgili Kavramların Belirlenmesi (2004 Programına Göre). Coğrafya Dergisi, sayı: 11, s: 82–90, İstanbul.
- Alkış, S. (2005). İlköğretim Öğrencilerine Göre Yağmur Bulut İlişkisi. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı: 12, s: 51–64, İstanbul.
- Alım, M. (2008). Öğrencilerin Lise Coğrafya Programında Yer Alan yer Yuvarlağı ve Harita Bilgisi Ünitelerindeki Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları. Milli Eğitim Dergisi, sayı: 177, s: 166–180, Ankara.
- Baloğlu, Uğurlu, N. (2005). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Dünya ve Evren Konusu İle Kavram Yanılgıları. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 1 (2005) 229-246, Ankara.
- Başbüyük, A., Doğar, Ç., Gürses, A. ve Yazıcı, H. (2002). Milli Eğitim Dergisi sayı: 162, Ankara.
- Coştu, B., Ayas, A., Ünal, S. (2007). Kavram Yanılgıları ve Olası Nedenleri: Kaynama Kavramı. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt:15, no:1. s: 123–136, Kastamonu.

- Demircioğlu, H., Demircioğlu, G. (2005). Lise 1 Öğrencilerinin Öğrendikleri Kimya Kavramlarını Değerlendirmeleri Üzerine Bir Çalışma. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt:13, no:2. s: 401–414, Kastamonu.
- Doğanay, A. (2004). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editörler: Cemil Öztürk, Dursun Dilek. PegemA Yay. S: 227–255, Ankara.
- Dündar, H. (2008). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Editörler: Bayram Tay, Adem Öcal, Özel Öğretim Yöntemlerle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Pegem Akademi, Ankara.
- Geçit, Y. (2008). Cumhuriyet Dönemi Lise Coğrafya Öğretim Programları Üzerinde Bir Çalışma. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı: 18, s: 149–178, İstanbul.
- Güngördü, E. (2001). Liselerde Coğrafya Dersi Öğretimi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karaer, H. (2007). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Madde Konusundaki Bazı Kavramların Anlaşılma Düzeyleri İle Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi ve Bazı Değerışkenler Açısından İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt: 15, no: 1, s: 199–210, Kastamonu.
- Kolukısa, E. A. (2002). Coğrafya Öğretim Programlarında Temel Bilgiler Ve Terimlerin Verilmesinde Karşılaşılan Bazı Sorunlar Ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri. G.Ü. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, No 2, Kastamonu.
- Koray, Ö., Akyaz, N.ve Köksal, S.(2007). Lise Öğrencilerinin Çözünürlük Konusunda İlgili Olaylarda Gözlenen Kavram Yanılgıları. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt: 15, no: 1, s: 241–250, Kastamonu.
- MEB. (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı, TTKB, Ankara.
- Saban, A. (2004). Öğrenme ve Öğretme Süreci. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

*9. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN COĞRAFYA MÜFREDATI TÜRKİYE ÖĞRENME ALANI İÇİNDEKİ
BAZI KAVRAMLARI ANLAMA DÜZEYLERİ*

- Senemoğlu, N. (2005). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şahin, C. (2001). Türkiye’de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri). Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Turan, İlhan (2002). Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi ile İlgili Sorunlar, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 22, Sayı 2, 67–84, Ankara.
- Ülgen, G. (1996). Kavram Geliştirme, Setma Baskı, Ankara.
- Yazıcı, H., ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Milli Eğitim Dergisi, sayı: 158, Ankara.
- Yel, S. (2009). Kavram Geliştirme ve Öğretimi. Sosyal Bilgiler Öğretimi, Editör: Cemil Öztürk. Pegem Akademi, s: 111–143, Ankara.
- Yüksel D. İ., Alaz, A., Aydoğan, A. (2008). 9. Sınıf Öğrencilerinin “Akarsular” Konusundaki Temel Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Tespiti. Kastamonu Eğitim Dergisi, cilt:16, no:1. s: 177–184, Kastamonu.